

Басенко Р.

(наук. кер. — ст. викл. Потапов О.М.)
*студента IV курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка*

РЕТРОСПЕКТИВА НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ ОРДЕНУ ЄЗУЇТІВ

Нинішній стан цивілізаційної динаміки світового співтовариства визначається процесами всебічної інформатизації, масштабної трансформації, зростаючої глобалізації, всеохоплюючої комунікації. За таких умов зростає роль молоді у суспільно-політичних, соціально-економічних та культурно-релігійних сферах життя як активного, освіченого та креативного творця нових сторінок історії XXI-го століття, носія інтелектуального потенціалу людства. Водночас, молодість — етап становлення світоглядних та фахових компетентностей особистості, період, коли молода людина стикається із чималими проблемами, пов'язаними із інтеграцією до нового світового ладу. Відтак, єдиновірною відповіддю суспільства та держави на виклик молодості є проведення молодіжної політики, спрямованої на організацію наставницької підтримки та забезпечення прав молоді у процесі її особистісного зростання.

Для реалізації сучасної молодіжної роботи, академічній, суспільній та практичній інтерес становить позитивний досвід розробки нормативно-правових засад молодіжної політики, накопичений ченцями ордену єзуїтів (Товариством Ісуса) — католицькою, чернечою, духовно-світською організацією, заснованою 1540 року, головною метою якої була боротьба із Реформацією та поширення католицизму на нові території. Саме єзуїти у XVI столітті виступили найактивнішою силою, з-поміж засновників нового напрямку соціокультурної та педагогічної активності — молодіжної політики.

Вагому роль у зародженні молодіжної політики Товариства Ісуса відіграли постанови Тридентського собору 1545-1563 років, реалізація яких була доручена саме ченцям-єзуїтам. Зокрема у Декреті про священство, який був прийнятий на XXIII сесії Тридентського зібрання у липні 1563 року, проголошувалася необхідність запровадження у кожній єпархії семінарій (колегій) для виховання та освіти юнаків, які готувалися зайняти церковні посади. За визначенням собору, до колегій приймали дітей віком від 12 років, які вміли читати і писати, демонстрували природні здібності щодо можливості майбутнього церковного служіння. Навчання було доступне для бідного населення, проте заможна молодь повинна була сплачувати кошти за здобуття освіти [11, с.32-33]. За таких умов, саме переглядом Тридентським собором значення католицької освіти, який вка-

зав, що для поширення Євангелія є лише один спосіб — семінарії, були закладені основи молодіжної роботи єзуїтів в освітньо-виховній площині.

З-поміж низки установчих документів Товариства Ісуса, нормативно-правові засади молодіжної політики були закладені у його Статуті — програмному документі, який уклав засновник та перший генерал ордену єзуїтів Ігнатій Лойола 1539 року. У ньому зазначалося: «Наше Товариство засноване лише для того, щоб поширювати віру шляхом ... виховання юнацтва. Нічого немає більш кориснішого для досягнення нашої цілі за першопочаткове навчання» [7, с.414, 416].

Водночас слід зауважити, що у перші роки існування Товариства Ісуса навчання і виховання не фігурувало серед пріоритетних напрямів діяльності єзуїтів [12, с.78]. Проте, намагаючись залучити до католицизму якомога більше осіб, єзуїти de facto перетворилися на «шкільний орден». Відтак, головним своїм завданням вони визначили як світське, так і духовне виховання. Під світським вихованням єзуїти розуміли наставляння юнацтва католицькій вірі, а під релігійним — формування єзуїта [3, с.45]. Майбутніх єзуїтів готували в орденських новіціатах, усіх студентів — у орденських колегіях. Таким чином, як слушно зауважувала сучасна українська дослідниця Т. Шевченко, Товариство Ісуса, розпочавши навчання орденської та світської молоді, стало першим орденом католицького світу, який під гаслом служіння церкві включив до своєї програми пункт про освіту і виховання молодого покоління [10, с.42].

Констатація молодіжної політики як напрямку єзуїтської діяльності містилася у апостольському листі папи римського Павла III Regimini militantis Ecclesiae від 27 вересня 1540 року про схвалення Інституту Товариства Ісуса. У буллі стверджувалося: «Спільнота заснована з метою докладати зусиль для поступу душ у християнському житті ... особливо через навчання дітей. Члени Товариства мають право засновувати при університетах колегії» [9, с.4, 10]. Дійсно, єзуїти, прийшовши до будь-якого міста не втрачали можливості залучити до себе кількох дітей та розпочати для них процес навчання. Враховуючи безкоштовність єзуїтської освіти, фактично уся місцева молодь вступала до колегій Товариства Ісуса. Відтак, як узагальнював німецький дослідник XIX століття Т. Гризінгер: «В усьому католицькому світі не залишилося жодної країни, де б єзуїти не утвердилися в якості учителів та вихователів» [3, с.66]. Незважаючи на релігійний характер єзуїтської освіти, впровадження останньої мало непересічне значення, адже, як зауважував вітчизняний дослідник епохи Ренесансу Б. Год, саме єзуїти запропонували суспільству не лише педагогічні теорії, а й на практиці виступили ініціаторами заснування нових освітніх закладів [2, с.52].

Всебічне нормативно-правове окреслення змісту і форм реалізації єзуїтської молодіжної політики містилося у найголовнішому документі Товариства Ісуса — Конституціях, які укладав Ігнатій Лойола упродовж 50-х років XVI століття. З-поміж десяти частин документу, окремим ас-

пектам молодіжної політики присвячені кілька: перша («Прийняття на пробацію»), четверта («Навчання»), п'ята («Приймання до Товариства»). Конституції регламентували два головні напрями молодіжної роботи єзуїтів. Перший — залучення молодого покоління до католицької віри шляхом організації освіти, проповідницької, місіонерської, пастирської та соціальної діяльності. Другий — формування кадрового складу ордену єзуїтів із талановитого юнацтва [1, с.58].

Так, у Конституціях зазначалося: «Прагнучи збереження та розвою Товариства, ми вирішили приймати до ордену молодих людей, які своїми добрими знаннями та здібностями породжують надію, що з часом виростуть у праведних та вмілих трудівників, покликаних до праці у Христовому винограднику» [5, с.132]. Враховуючи те, що молодь — об'єкт піклування єзуїтів, потребувала навчання, Конституції передбачали розвиток системи освіти: «З метою розбудови споруди вченості, — зазначалося у документі, — Товариство розпочало використовувати колегії та університети, де молодь повинна здобувати знання, щоб мати змогу допомагати душам» [5, с.130].

Свідченням молодіжного ухилу єзуїтської кадрової політики слід вважати вимоги до кандидатів на вступ до Товариства Ісуса: «Вік для кандидата: чотирнадцять років — прийняття на пробацію та двадцять п'ять — для професії» [5, с.85]. Також, претенденти на вступ до новіціату повинні були мати здібності до наук, розважливості у діях, добру пам'ять, послідовність у діяльності, легкість слова та спілкування з людьми. Без сумніву, саме ці якості завжди були атрибутивними для молодого віку. Відтак, головна установка єзуїтської кадрової політики формувалася максимою: «Виявивши розумну молоду особистість, її слід залучити до нашого Товариства».

Значні уточнення нормативно-правових засад молодіжної політики єзуїтів містилися у головному освітньому документі Товариства Ісуса — *Ratio studiorum* (Уклад студій), затвердженому 1599 року. У ньому визначалося: «Одним із найперших завдань нашого Товариства є подавати ближнім науки» [6, с.39]. Наведена позиція є надзвичайно важлива для розуміння сутності молодіжної політики єзуїтів, адже як зауважував В. Кметь: «Якщо до появи єзуїтів католицька система шкільництва в Європі залишалася традиційною і забезпечувала головним чином початковий рівень освіти, то з кінця XVI століття гуманістичний канон семи вільних мистецтв у версії ордену здобув широку підтримку політичної еліти багатьох країн» [4, с.12]. Крім того *Ratio studiorum* скерував сутність молодіжної роботи єзуїтів — релігійне виховання саме суспільної еліти, дворянства та шляхти, вплив якої міг змінити релігійну карту Європи. Тобто, як слушно тлумачив німецький історик кінця XIX століття М. Філіппсон: «Єзуїти не намагалися організувати народну освіту. На їхній погляд, увесь народ не потребував освіченості. Він повинен був сліпо підкорюватися духовенству та правлячим колам. Єзуїти організовували освіту для аристократичної та буржуазної молоді» [8, с.195].

Підсумовуючи наведений огляд молодіжної політики Товариства Ісуса слід відзначити, що саме ченці-єзуїти, втілюючи амбітне завдання відновлення авторитету католицизму, одними із перших розпочали реалізацію системної роботи у молодіжному середовищі. Головні засадничі положення молодіжної роботи єзуїтів були закладені у постановах Тридентського собору, орденському Статуті та Конституціях, освітньому документі — *Ratio studiorum*, численних папських буллах тощо. Саме наведені нормативні документи регламентували реалізацію мети єзуїтів: залучення молоді до католицизму та формування власних кадрів із здібного юнацтва.

Ми вважаємо, що створення нормативно-правового забезпечення молодіжної політики єзуїтів, стало запорукою її успішної реалізації. Тим самим, воно забезпечило найголовніше досягнення модернізаційної епохи XVI століття — молодь стала об'єктом уваги та піклування з боку суспільства і держави.

Література:

1. Басенко Р. Генеза організаційно-ідеологічних засад молодіжної політики Товариства Ісуса / Руслан Басенко // Перші Полтавські студентські наукові читання зі всесвітньої історії (матеріали доповідей і повідомлень); 20-21 березня 2014 року. — Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2014. — С.57-61.
2. Год Б.В. Виховання у братських школах України і європейська педагогіка XVI-XVII століть / Б.В. Год // Рідна школа. — 2005. — №1. — С.52-55.
3. Гринингер Т. Иезуиты: в 2 т. / Теодор Гринингер; [пер. со второго нем. изд.]. — М.: Изданиe Маврикия Осиповича Вольфа, 1868. — Т. 1. — 351 с.
4. Кметь В. «Ratio Studiorum» в історії європейської та української освіти / В. Кметь, О. Дух // *Ratio studiorum*: Уклад студій Товариства Ісусового; [пер. з лат. Р. Паранько, пер. з англ. А. Маслюх]. — Львів: Свічадо, 2008. — С. 7-31.
5. Конституції Товариства Ісуса та їх Додаткові Норми: [пер. з англ. А. Маслюх]. — Львів: Свічадо, 2005. — 532 с.
6. *Ratio studiorum*: Уклад студій Товариства Ісусового; [пер. з лат. Р. Паранько, пер. з англ. А. Маслюх]. — Львів: Свічадо, 2008. — 252 с.
7. Устав ордена иезуитов // Историческая хрестоматия по новой и новейшей истории: [пособ. в 2 т.; сост. Я.Г. Гуревич]. — СПб.: Паровая скоропечатня «Надежда», 1895. — Т.1. — С. 414-417.
8. Филиппсон М. Религиозная контрреволюция в XVI веке: Общество иезуитов / Мартин Филиппсон; [пер. с фр.]. — М.: ЛИБРОКОМ, 2011. — 208 с.
9. Формули інституту Товариства Ісуса // Конституції Товариства Ісуса та їх Додаткові Норми: [пер. з англ. А. Маслюх]. — Львів: Свічадо, 2005. — С.3-13.
10. Шевченко Т.М. Викладачі Луцького єзуїтського колегіуму: 1608-1648 / Т.М. Шевченко // Київська старовина. — 2000. — №6. — С. 2-57.
11. Шмогрунов З. Тридентский собор / З. Шмогрунов // Труды Киевской Духовной Академии. — 1863. — Сентябрь. — С.4-61.
12. Шмонин Д.В. В тени Ренессанса: вторая схоластика в Испании / Д.В. Шмонин. — СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2006. — 277 с.